

STRATEGII DE EFICIENTIZARE A AUTOEDUCAȚIEI ȘCOLARULUI MIC

Natalia POPA, *doctorandă*, Universitatea Pedagogică de Stat
„Ion Creangă” din mun. Chișinău

Rezumat. Autoeducația reprezintă sfera interioară și comportamentul de bază ca produs – rezultat al educației eficiente. Autoeducația este un proces sistematic, orientat spre un scop bine determinat de autoformare a conștiinței și comportamentului social al personalității, care presupune un efort de voință și implicare majoră din partea subiectului actului educativ.

Summary. Self education and inner sphere represents the basic behavior as the product - the result of effective education. Self-discipline is a systematic, goal-oriented self-tuition consciousness personality and social behavior, which requires an effort of volition and tremendous commitment on the part of the subject of the educational act.

Abordând autoeducația persoanei ca fenomen și proces sociouman observăm cele două componente de bază al acesteia: dimensiunea individuală și cea socială. Analizând dimensiunile autoeducației ca realizare de sine a omului, valorificăm *dimensiunea individuală*, iar investigând impactul persoanei asupra mediului social, evidențiem *dimensiunea socială*. Dimensiunea individuală, axată pe realizarea de sine se prezintă ca acțiune de dezvoltare creativă a amplului potențial uman și a capacității omului de autoperfecționare și autodepășire. În acest context scopul vieții trebuie să corespundă simultan binelui individual și binelui colectiv. Acest moment atrage atenția asupra dimensiunii sociale și desigur că a interconexiunii ambelor dimensiuni. Întrucât autoeducația are ca scop desăvârșirea, autoperfecționarea persoanei, ceea ce înseamnă progres personal, care va produce o schimbare pozitivă atât în plan individual. Cât și în plan social. În această privință autoeducația este în relație strânsă cu înțelegerea persoanei ca subiect/actor al actualizării de sine în socium, care se produce în conformitate cu propria natură, dar și cu normele și cerințele sociale. Potrivit lui A. Maslow, autoactualizarea se prezintă ca trebuință fundamentală a omului “*de a deveni tot mai mult și mai mult ceea ce este, de a deveni orice este capabil să devii*” [7].

În dimensiune socială autorealizarea/realizarea de sine a omului vizează integrarea în valorile sistemului social și adaptarea la exigențele comportamentale ce decurg din acesta. Depășirea consecventă a trăsăturilor negative și a comportamentelor neadecvate sau pasive dă dovadă de maturitate intelectuală și psihosocială, care alimentează regăsirea și

împlinirea morală de sine a omului. În acest aspect ne vom referi la câteva repere axiologice care deschid calea identificării unor componente ale mecanismului realizării de sine a omului, a autoactualizării și a autoeducației:

- stabilirea unui scop sau sens al vieții, ce poate fi materializat în anumite perspective, conform viziunii cercetătoarei autohtone Larisa Cuznețov [5,6];
- elaborarea unui plan al realizării structurat pe etape/pași;
- precizarea unui model de personalitate prin precizarea concretă a trăsăturilor la care râvnește omul;
- stabilirea modalităților și strategiilor de realizare: nu prin acțiuni de conjunctură, ci prin muncă stabilă și dobândire, perfecționare a competențelor;
- definirea priorităților valorice pe termen lung;
- elaborarea unui plan de debarasare de unele trăsături negative (concret și pe pași);
- definirea modalităților de odihnă, relaxare, implicare în variate activități de tip loisire.

Procesul autoeducației presupune un efort de voință și implicare majoră din partea subiectului actului educativ, fiind și în acest sens, unul complementar, dar și paralel, în cazul când implicăm în acest proces copii și tineri.

Criteriile în funcție de care o anumită activitate instructiv-formativă poate fi caracterizată ca și componentă a autoeducației sunt independența și libera voință în asumarea sarcinii, motivarea internă a activității, responsabilitatea alegerii strategiilor de lucru, autoevaluarea autonomă și obiectivă a progreselor înregistrate și capacitatea de a subordona acțiunile întreprinse unui scop anterior precizat de către adult [1; 2; 3; 4 etc.].

Deși extrem de importantă, disponibilitatea realizării autoeducației nu apare de la sine, în mod spontan, ci în rezultatul formării și cultivării acesteia, prin intermediul unor demersuri specifice, valorificate încă din cadrul familiei. În acest sens, este necesară în primul rând, asigurarea suportului motivațional și moral pentru realizarea autoeducației, respectiv dezvoltarea motivației interne a învățării, cultivarea încrederii elevilor mici în propriile forțe, incitarea curiozității și a interesului pentru a-și încerca și potența posibilitățile și calitățile native.

Corelat cu scopul și acțiunile anterior precizate este recomandată dezvoltarea voinței elevului mic în sensul de a rezista tentației de a abandona sau evita realizarea sarcinii autoimpuse odată cu înregistrarea primelor dificultăți sau eșecuri. *Cultivarea tenacității*, a capacității de a fi ferm și a persevera în pofida obstacolelor întâlnite în realizarea sarcinii asumate, reprezintă una din principalele condiții ale realizării autoeducației.

Simpla motivație sau entuziasmul nu sunt suficiente pentru ca școlarul mic să poată parcurge și realiza cu succes demersurile care țin de autoeducație. Din partea adulților este necesară dotarea copilului cu un ansamblu de strategii de munca intelectuală și moral-volitivă, incluzând procedee eficiente de asigurare a posibilității sintetizării independente a informațiilor și transformarea acestora treptat în structuri conceptuale și comportamentale logic și etic articulate. În acest context ne referim la variate aspecte cum sunt: familiarizarea elevului mic cu diversele tehnici de lectură, cu modul de întocmire a unor mici conspecte

și rezumate, cu specificul rezolvării diferitor categorii de probleme; cu un șir de modalități de a-și regla și controla comportamentul (la început exersăm elevul sistematic).

Ionescu M. susține că dezvoltarea capacității de autoeducație a școlărilor mici depinde de unii factori cum ar fi: ajutorarea acestora în ceea ce privește organizarea judicioasă a bugetului de timp și conștientizarea exigențelor ce decurg din scopurile de viață pentru care elevul mic a optat și, desigur că dezvoltarea capacității de autoevaluare și reflecție personală a acestora, care se exersează la școală și acasă [Apud 1].

Părinții, ca și pedagogii au astfel ca una dintre principalele lor îndatoriri, *dezvoltarea capacității de autoeducație a școlărilor mici*, capacitate care nu apare singură de la sine, aceasta reprezentând produsul unei activități organizate și de durată în cadrul familiei. Dezvoltarea capacității de autoeducație a școlărilor mici presupune luarea în calcul și transpunerea în practică a următoarelor direcții de acțiune:

- dezvoltarea curiozității și al instinctului de explorare, propriu școlărilor mic prin utilizarea unor strategii activ-participative și prin asigurarea unui raport adecvat între informațiile de tip declarativ (cunoștințe, prezentate în forma lor finală) și informațiile de tip procedural, care solicită în acțiuni de căutare, elaborare și achiziționare, efort propriu depus din partea școlărilor mic;
- dezvoltarea unor strategii și abilități de muncă intelectuală capabile să conducă la autonomia cognitivă a școlărilor mic, implicând, în acest sens, îmbinarea trasării unor sarcini de tip reproductiv și/sau algoritmic cu cele de tip creativ, constructivist;
- cultivarea independenței și intereselor școlărilor mici, încurajarea acestora în a explora domeniile de cunoaștere resimțite ca fiind în acord cu aptitudinile și aspirațiile lor;
- educarea voinței școlărilor mici și a capacității acestora de a depune un efort constant în vederea realizării sarcinilor impuse sau autoplanificate;
- ajutorarea școlărilor mici atât în ceea ce privește organizarea și gestionarea a bugetului de timp cât și în conștientizarea exigențelor ce decurg din scopul de viață pentru care elevul mic a optat;
- cultivarea capacității de autoevaluare și reflecție personală a școlărilor mic, de estimare adecvată atât a posibilităților și limitelor sale, cât și a modalităților de asumare a acestora [1].

Înțelegerea valorii social-umane a autoeducației morale presupune un larg orizont de cultură generală îmbinată cu cunoștințe și convingeri morale privind posibilitățile nelimitate pe care le oferă acest tip de educație în afirmarea liberă a personalității umane în toate domeniile vieții sociale. Sensibilizarea cunoașterii și înțelegerii de către copii și preadolescenți a tuturor acestor aspecte se realizează prin formarea conștiinței morale în raport egal cu comportamentul moral și consolidarea unității acestora.

Atitudinea față de autoeducația morală nu se reduce doar la cunoașterea valorilor morale, a normelor și regulilor morale, la intenția sau dorința de a te dezvolta moral, ea presupune în aceeași măsură și capacitatea operațională, întemeiată pe convingerea necesității de a face acest lucru. Componenta operațională a conduitei presupune priceperi, deprinderi și obișnuințe de muncă, asociate cu trăsături de voință și caracter, indispensabile

mobilizării resurselor interne în vederea învingerii obstacolelor, ce se interpun pe traiectoria desfășurării procesului de formare a competenței de autoeducație morală, precum și cu convingeri care ar transforma procesul formării autoeducației morale dintr-o activitate impusă din exterior, de adult, în una autodeterminantă, dintr-un proces predominant de realizare să devină unul de autorealizare. În acest scop, cea mai sigură cale de formare a competenței de autoeducație morală este elaborarea unei strategii capabile de a atinge anumite performanțe în comportamentul moral [Apud 1].

Indiferent de domeniul de cunoaștere în care a fost folosit, conceptul de strategie, acesta a subordonat, întotdeauna, aspectul de „*tactică*”, concept aplicat în sensul de: *modalitate de îmbinare a metodelor și mijloacelor necesare pentru realizarea obiectivului unei acțiuni anume*. Astfel, tactica reprezintă latura acțională a strategiei. Tactica și toate elementele sale componente sunt subordonate strategiei. Trebuie, însă, subliniat faptul că strategia nu este o simplă sumă de tactici, ci un ansamblu coerent și funcțional de tactici, care se corelează în permanență pentru realizarea scopului. Prin urmare, strategia este un sistem de tactici. La baza oricărei strategii stă o anumită logică și o anumită linie generală de gândire, concepere. Dezvoltând această idee, noi vom menționa că plecând de la faptul aprecierii felului de tactici putem oferi o anumită denumire strategiei.

Ionescu M. [Apud 1] afirmă că „Sensul general acordat strategiei în educație este acela de modalitate generală de concepere în viziune sistemică, pe termen lung, mediu și scurt a proceselor educaționale”. Prin urmare strategia în educație este operantă la trei niveluri:

- *macro*: unde se menționează de *strategia educațională*, care vizează sistemul de învățământ;
- *intermediar*: unde se menționează *strategia instructiv-educativă*, ce presupune procesul de învățământ în ansamblul său, având ca scop final idealul educațional aflat în vigoare;
- *micro*: unde avem în vedere *strategia didactică*, ce consideră procesul de învățământ desfășurat efectiv între cadrul didactic și educabilii săi, la nivelul unei discipline sau chiar al unei lecții, unde valorificăm scopul final prin realizarea obiectivelor.

Prin cerințele pe care le impune strategia și efortul pe care-l solicită, evident că ea contribuie la formarea unor deprinderi și obișnuințe de autoeducație, a unor trăsături pozitive de voință și caracter, care se înscriu în structura personalității umane. Crearea acestui cadru educativ, prin derularea într-o anumită ordine a secvențelor activității de autoeducație, conduce la formarea obișnuințelor elevilor de a-și îndeplini obligațiile, chiar dacă la început ele apar ca ceva impus din exterior (motivare extrinsecă), treptat, această conduită se transformă, în comportament autoimpus (motivare intrinsecă). Dacă ținem cont de conținutul concret al acestui proces și înconjurăm copilul permanent, atunci putem conchide că resursele școlare mici întru propria formare sunt, practic, inepuizabile [Ibidem].

Psihologic, autoeducația presupune strategii specifice de autoformare-autodezvoltare centrate pe:

- stimularea proceselor intelectuale prin autoconvingere, autosugestie;
- stimularea proceselor afective axate pe autostimulare, autoapreciere, autoconsolare, autopedepsire etc.;
- stimularea proceselor volitive ca: autocomanda, autocontrolul, autoaprobarea. O autentică educație școlară trebuie să pregătească și să stimuleze aceste capacități care condiționează autoeducația tuturor elevilor susțin cercetătorii din domeniul științelor educației [2; 3; 4; 5].

Pentru elaborarea unui program de autoeducație a școlarii mici, ne axăm pe:

- condiționarea și stimularea pozitivă, dorința de schimbare;
- fixarea scopului și obiectivelor/pașilor concreți;
- alegerea metodelor și procedeele specifice adecvate pentru formarea și dezvoltarea a ceea ce urmărim și integrarea într-un sistem și regim de activitate;
- stabilirea perioadei de aplicare a programului;
- realizarea permanentă a autoevaluării;
- consilierea și îndrumarea sistematică a elevului.

În cadrul cercetării noastre, sintetic, am definit *competența de autoeducație* ca fiind *ansamblul capacităților școlarii mici de a-și organiza/proiecta-desfășura-evalua condițiile propriei educații*. Am optat pentru conceptul de „competență” datorită semnificației sale în raport cu actul didactic, datorită deschiderilor spre operaționalizare. Ne-am axat pe o abordare metacognitivă a sintagmei pentru că aceasta a permis elaborarea unui model cu caracter teoretico-aplicativ operațional. Competența de autoeducație a școlarii mici un element important cu caracter deschis și dinamic al cercetării efectuate, include acțiuni de proiectare a propriei strategii de autoeducație (SA); acțiuni de realizare/aplicare a acesteia și acțiunile de autoevaluare și corectare.

În acest context, este important să menționăm un aspect-cheie, învățătorul organizează activitatea sa pe două axe. Un presupune gândirea și valorificarea unei strategii comune de autoeducație a elevilor și alta – acordarea ajutorului și susținerii strategiilor individuale ale elevilor de autoeducație. Desigur acestea interferează, se completează reciproc, principalul moment ca pedagogul să propună elevilor ca aceștia să elaboreze o agendă specială a autoeducației, în care vor face anumite însemnări sistematic (la 2-3 zile).

Strategia de autoeducație este un construct dinamic, cu rol adaptativ în raport cu toate condițiile învățării, caracterizat prin unicitate și originalitate, deoarece elevii sunt diferiți. Competența de autoeducație morală a școlarii mici presupune funcționarea interdependentă a componentelor ei: de autocunoaștere – de determinare a resurselor interne ale autoeducației morale și de determinare a resurselor externe ale propriei educații, de contextualizare a strategiei de autoeducație comune cu cea individuală. În baza analizei și sintezei literaturii de specialitate și, îndeosebi a reperelor teoretice privind autoeducația școlarii mici (Barna A., 1995; Cristea S., 2003; Cuznețov L., 2013 etc.) am conceput și elaborat un Model teoretico-aplicativ de formare al competenței de autoeducație, axat pe valorificarea perspectivei psihopedagogice (Figura 1):

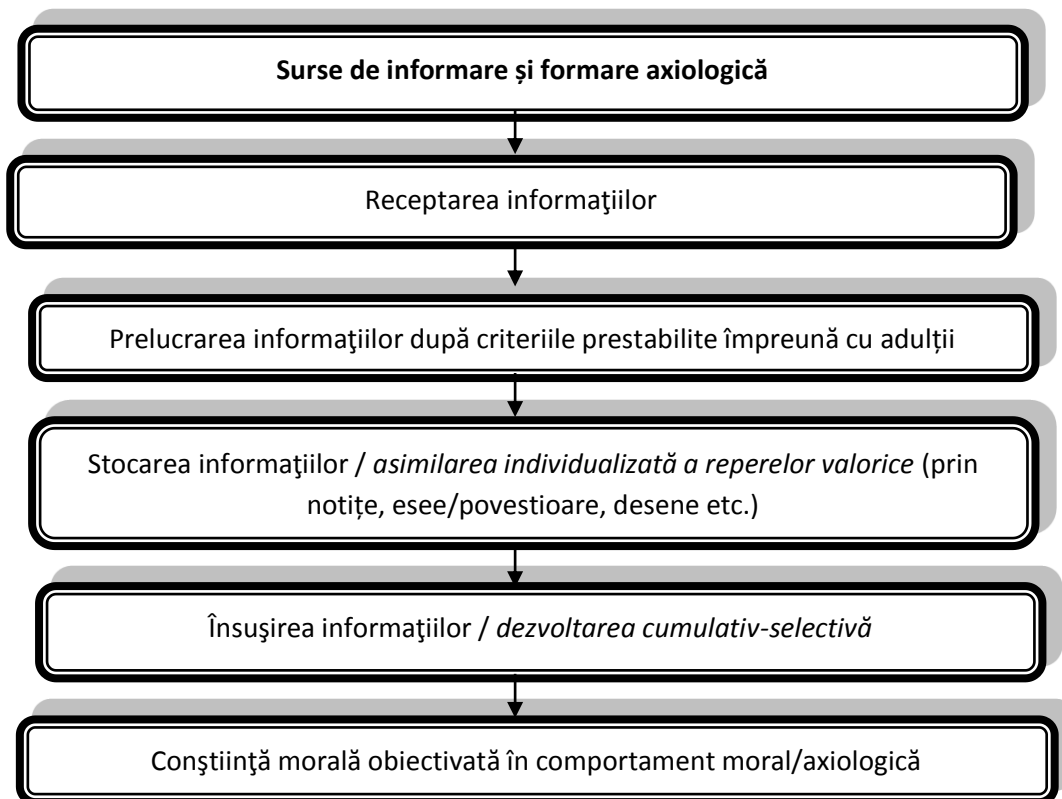
Elementul de bază	Capacități implicate și abilități asociate
Autoproiectarea SIA	<p>Capacități și abilități decizionale și de planificare</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Formularea opțiunii pentru elaborarea strategiei individuale de autoeducație (SIA) (vârsta 9-10 ani):</i> <ul style="list-style-type: none"> – stabilirea datelor de autocunoaștere (vârsta, sex, conduită, aptitudini, trăsături caracteriale etc.); – determinarea contextului extern al autoeducației (ce va face elevul la școală și acasă); – stabilirea resurselor externe ale autoeducației (ce ajutor și din partea cui așteaptă elevul). • <i>Elaborarea strategiei individuale de autoeducație:</i> <ul style="list-style-type: none"> – formularea scopurilor și obiectivelor autoeducației; – stabilirea opțiunilor metodologice cu privire la autoeducație morală și evaluarea rezultatelor ei (se realizează sub conducerea pedagogului); – selectarea și organizarea informației necesare autoeducației (se face o rubrică specială în agendă, unde elevul își va face notițele necesare); – stabilirea timpului de analiză și apreciere a rezultatelor obținute (miercuri, sâmbătă).
Realizare / implementare SIA	<p>Capacități și abilități de realizare/ autoeducație</p> <ul style="list-style-type: none"> – concretizarea pe care le va aplica elevul la școală și în familie (lectură; notițe; dialog cu adulții; dialog interior – reflecții; exercițiul etc.).
Autoevaluarea SIA	<p>Capacități și abilități de autoevaluare</p> <ul style="list-style-type: none"> – autoevaluarea rezultatelor autoeducației (mai întâi împreună cu adultul, apoi independent); – autoevaluarea procesului autoeducației în ansamblu (împreună cu adultul); – completarea și/sau re/planificarea unor noi aspecte de autoeducație.

Figura 1. Modelul teoretico-aplicativ de formare al competenței de autoeducație

În cadrul procesului de autoeducație, învățătorul acordă ajutor consultativ copiilor și părinților. Părinții sunt implicați activ în acest proces. Strategia de formare a competenței de autoeducație la școlarii mici devine cunoscută și părinților. Aceștia sunt familiarizați cu toate aspectele legate de autoeducația copiilor lor (la adunările de părinți sau activitățile speciale de consiliere centrată pe dezvoltare). În continuare, propunem un șir de strategii selectate din literatura de specialitate [1; 2; 3; 4; 5 etc.], dezvoltate de noi în procesul cercetării, care pot fi valorificate în ambele ipostaze, autoeducația individuală și comună a școlarii mici.

Strategia formării competenței de autoeducație în baza valorificării conștiinței morale (percepții, reprezentări, judecăți, raționamente, convingeri), care se referă la aspectul ideatic și intențional al conștiinței umane trebuie realizată de către părinți și

continuată în școală. Prin strategia dată, propunem ca inițierea procesului de formare a competenței de autoeducație să se desfășoare paralel cu însușirea de către școlarii mici a unei baze informaționale care le-ar oferi sprijin în cunoașterea și diferențierea valorilor și nonvalorilor. Considerăm că acest proces parcurge etapele descrise de către C. Cucuș cu referire la *constituirea referențialului axiologic* [4, p. 186] și dezvoltate și completate de noi:

Figura 2. Mecanismul formării conștiinței moral/axiologice

Strategia formării competenței de autoeducație în corelație cu formarea conduitei morale (priceperi, deprinderi, obișnuințe, comportamente). Prin această strategie propunem ca formarea competenței de autoeducație să se desfășoare într-un cadru axiologic, astfel încât ar fi posibilă transpunerea atitudinilor asimilate în comportamente personale. În acest context ne călăuzim de ideea lui C. Cucuș, care afirmă că *valoarea se naște din acțiune, dar este și fermentul ei* [4, p. 185].

Strategia formării unității dintre conștiința și conduita morală (formarea atitudinilor și comportamentelor morale afective și motivaționale) presupune exersarea sistematică a personalității elevului pentru a îmbina coerent aspectele: informativ-formativ și a stimula manifestarea atitudinilor personale față de diverse aspecte ale vieții școlare și familiale.

Strategia formării competenței de autoeducație a școlarii mici prin forme și metode accesibile vârstei și personalității concrete, orientează adultul spre respectarea particularităților individuale. Este cunoscut faptul că fiecare familie și context școlar au specificul lor, anumite relații interpersonale care se stabilesc între membrii acestora, de atât modelul și strategiile propuse se adaptează și se completează la necesitate. Evident că este necesară o pregătire inițială a elevilor și părinților sub aspect general, dar care va continua

să fie studiată individual de către cei antrenați, cu referire la particularitățile propriei familii, copil, persoană adultă.

În concluzie, autoeducația reprezintă sfera interioară și comportamentul de bază ca produs – rezultat al educației eficiente. Autoeducația este un proces sistematic, orientat spre un scop bine determinat de autoformare a conștiinței și comportamentului social al personalității. În acest context menționăm că părinții au și ei un prilej bun de a se autoeduca împreună și parale cu copiii lor. În final conturăm câteva condiții psihopedagogice de valorificare a autoeducației:

- copiilor li se oferă posibilități suficiente de activitate independentă, inițiativă și libertatea gândirii;
- se acordă ajutor doar atunci când apar contradicții și tensionări interioare;
- adulții se străduie să mențină și să amplifice succesul elevului prin manifestarea încrederii, susținerii, sprijinului din partea adulților și semenilor;
- copiilor treptat li se formează, prin exersare, abilități de soluționare a obstacolelor, apărute în alcătuirea algoritmilor, programelor individuale, orientate spre autorealizarea, autoperfecționarea conștiinței și comportamentului social.

Bibliografie

1. Barna A. Autoeducație. Probleme teoretice și metodologice. București: EDP, PA, 1995.
2. Calaraș C. Cultura autoeducației elevului. Chișinău: Primex-com SRL, 2010.
3. Cristea, S., Fundamentele științelor educației. Teoria generală a educației.
4. Cucoș G. Pedagogie. Iași, Polirom, 2008.
5. Cuznețov L. Tratat de educație pentru familie. Pedagogia familiei. Chișinău: CEP USM, 2008.
6. Cuznețov L. Filosofia practică a familiei. Chișinău: CEP USM, 2013.
7. Maslow A. Motivație și personalitate. București: Ed. Trei, 2007.